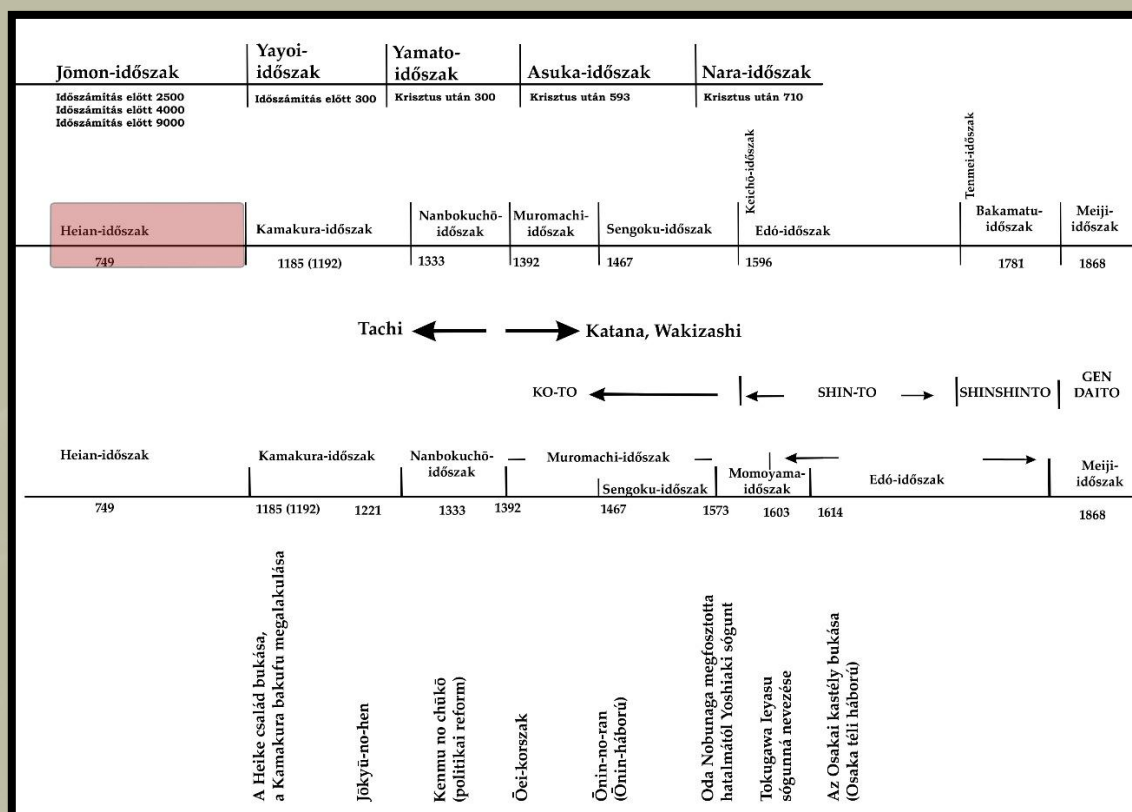




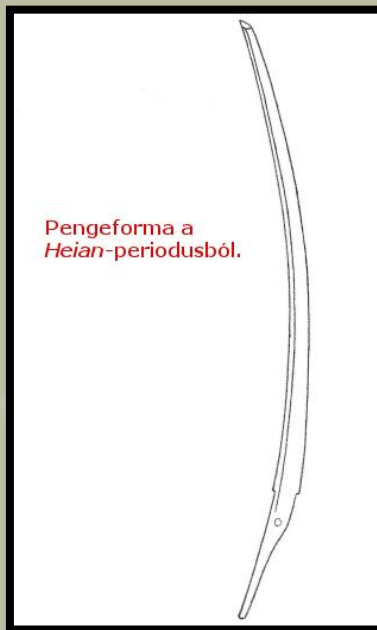
A Heian időszak kardjai



A *Heian*-korszak az a történelmi időszak, amikor a japán kardok formája jelentős változáson ment keresztül: az addig egyenes pengék fokozatosan ívelt alakot öltöttek. Ezzel a formai átalakulással párhuzamosan kezdődik meg a kardok esztétikai és technikai szempontú tudományos vizsgálata is.

A korszakban virágzó *Fujiwara*-kultúra kifinomult, elegáns ízlése hatással volt a művészetekre, így a kardkészítésre is. A *Heian*-korban készült kardok visszatükrözik azt a harmonikus és művészi életfelfogást, amely a korszak udvari kultúráját jellemezte. A kardok formavilága, díszítettsége és arányai hűen tükrözik az akkori életstílus kifinomultságát.

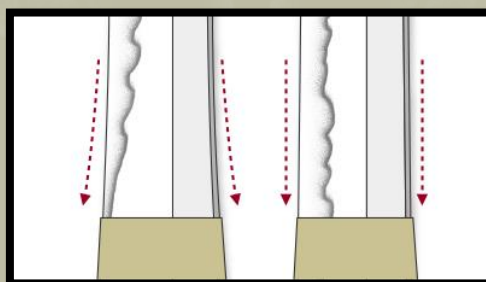
Kiotó környékén tevékenykedett a kardkovácsok egyik jelentős csoportja, amelyet *Yamashiro*-iskolaként, vagy japánul *Yamashiro-den*-ként ismerünk – ahol a „den” kifejezés iskolát, hagyományvonalat jelent. A *Yamashiro*-iskola kardjai karcsú, kecses vonalvezetésükkel tűntek ki, s e stílusuk révén a *Heian*-korszak kardművészetének jellegzetes megtestesítőivé váltak.



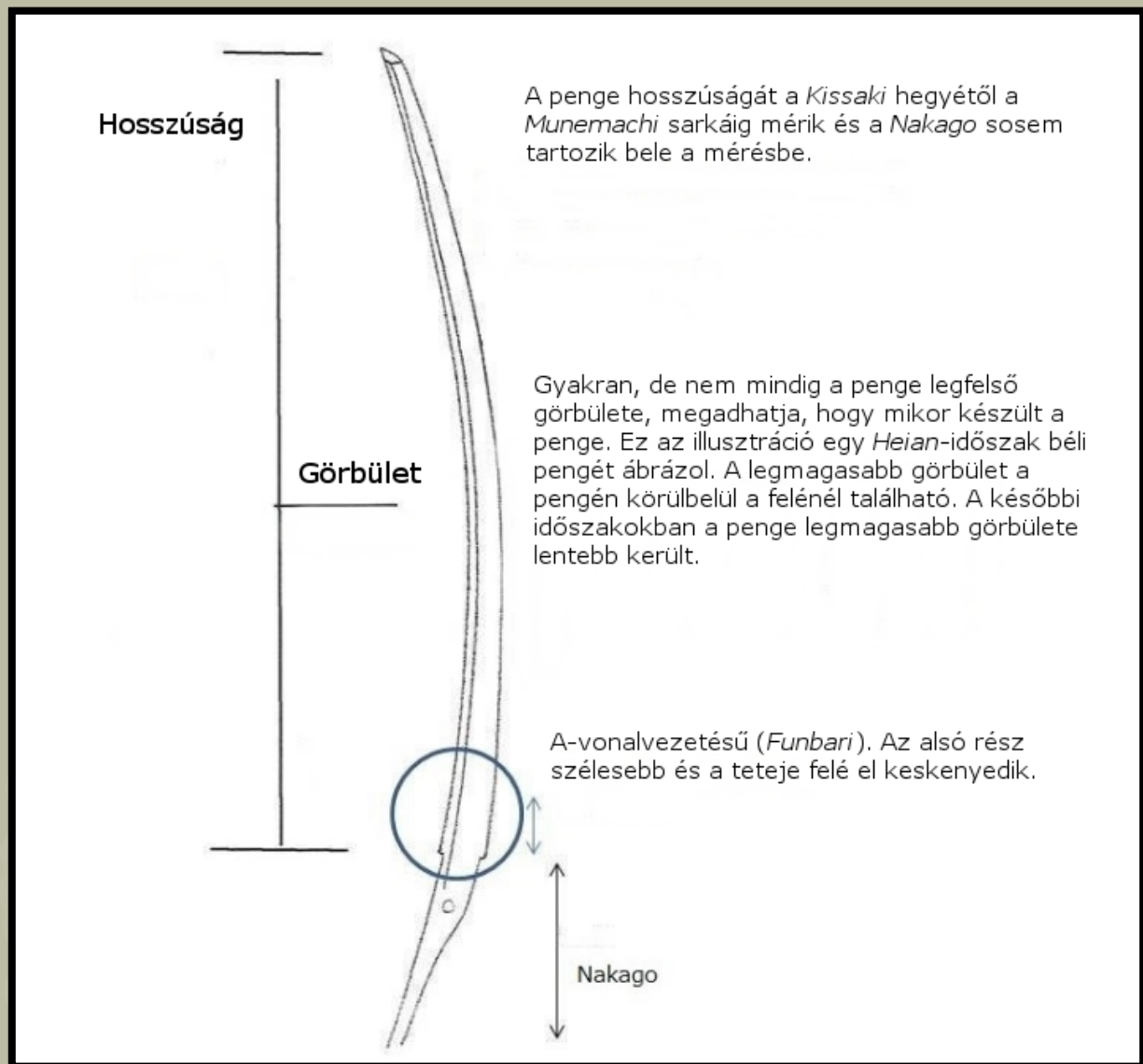
A Heian-kor általános kard stílusa

A Heian-korszak kardjainak hossza jellemzően körülbelül 76,2 cm volt, kisebb-nagyobb eltérésekkel. Ezek a pengék elegáns, kecses formavilágot tükröznek, amely jól illeszkedik a korszak esztétikai ideáljához. A penge viszonylag keskeny, és jellemző rá a kis méretű *kissaki* (小切先, azaz a kard hegyének részlege), valamint a markánsan ívelt *Kyō-zori* (京反り) típusú görbület.

A *Kyō-zori* elnevezés arra utal, hogy a penge legnagyobb íve körülbelül a kard közepénél helyezkedik el, ezáltal harmonikus és kiegyensúlyozott ívű hajlást eredményez. Emellett megfigyelhető az alsó szakaszon egy jellegzetes, A-vonalú kiszélesedés, amely a markolat felől indulva fokozatosan elvékonyodik a penge irányába. Ezt a formát *funbari*-nak (踏み張り) nevezik, amely szó szerint „szilárd állást” jelent, és a stabilitás, valamint az erő vizuális benyomását kelti.



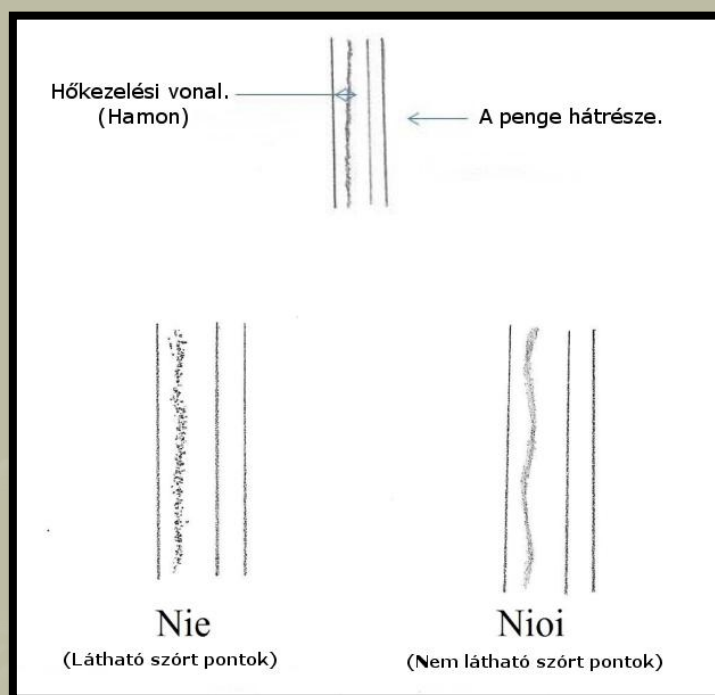
A kialakítás némileg az Eiffel-torony alsó részének struktúrájára emlékeztet: masszív alaptól indul, majd felfelé karcsúsodik, ezzel is hangsúlyozva a kard harmonikus arányait.



A **hamon** (刃文) a kard élén végighúzódnak, edzés során kialakuló mintázatot jelenti, amely nemcsak esztétikai, hanem funkcionális szereppel is bír. A *Heian*-korszakban készült kardokra jellemzően keskeny, visszafogott *hamon* jellemző, melynek leggyakoribb formája a *suguha* (直刃), azaz az egyenes vonalvezetésű edzett minta.

A *hamon* finomsága és részletgazdagsága szoros összefüggésben áll az acél hőkezelésével, amelynek során a penge élét gyorsan lehűtik, így az keményebb lesz, míg a penge többi része hajlékonyabb marad. Ennek a technikai folyamatnak a határterületén jelenik meg a *nie* (沸) nevű jelenség, amely apró, szemcsés kristályosodás formájában válik láthatóvá a *hamon* mentén. A *nie* tulajdonképpen finom, homokszerű részecskékből áll, amelyek szabad szemmel is észlelhetők, ha alaposan megfigyeljük a pengét.

Ezek a szemcsék a kard mesteri hőkezelésének tanúbizonyságai, és fontos szerepet játszanak a kard művészi értékének megítélésében is.



Jitetsu (地鉄) – A penge acélszerkezete

A *jitetsu* (地鉄) kifejezés a penge felületének acélszerkezetére utal, amely az elkészítési technika és az alkalmazott acélminőség révén finom mintázatot mutat. A *Heian*-korszakban gyakori volt az úgynevezett *ko-itame hada* – vagyis a finomszemcsés, faszemcsés szerkezet –, amely vizuálisan is megjelenik a penge felületén. Ez a finom mintázat a mesteri kovácsolás eredménye, és fontos esztétikai értéket képvisel a kard bírálata során.

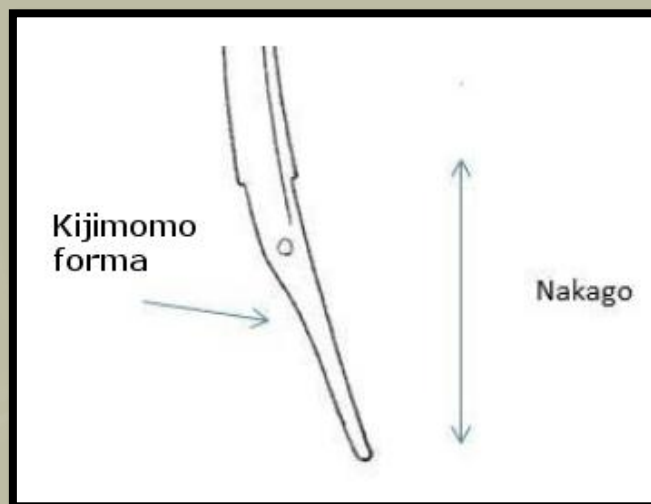
(A *jitetsu* pontos helyét és jelentőségét részletesen lásd: A japán kard elnevezései című cikkben.)

Nakago (中心) – A markolattüske

A *nakago* (中心) a kard azon része, amely a markolatba illeszkedik – ez az úgynevezett markolattüske. A kardkészítők hagyományosan erre a részre vésik fel a nevüket (*mei*), valamint gyakran az elkészítés dátumát is. A felirat nemcsak az alkotó személyét rögzíti, hanem a kard történeti és művészeti értékének meghatározásában is kulcsszerepet játszik.

A *Heian*-korszakban a *nakago* formája gyakran az úgynevezett *kijimomo-gata* (雉腿形) típusú volt, amely szó szerint „fácáncomb alakút” jelent.

Ez a sajátos, enyhén ívelt forma esztétikai szempontból harmonikusan illeszkedik a penge vonalvezetéséhez, miközben funkcionálisan is biztosítja a stabil rögzítést a markolatban.



Hi (樋) – Véset vagy vájat a pengén

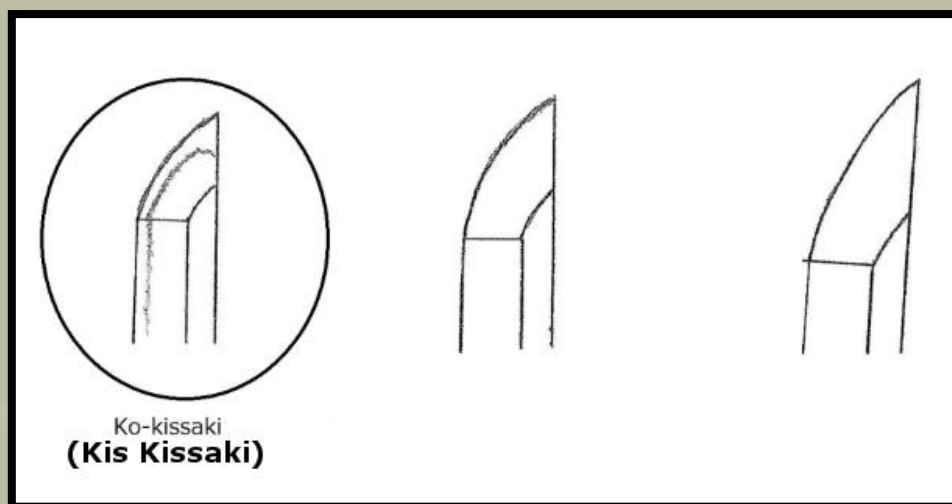
A *hi* (樋) kifejezés olyan hosszanti, vájatként vagy mélyedésként kialakított díszítő és súlycsökkentő elemet jelöl, amelyet a penge testébe véstek. Ez a mélyítés gyakran egyenes vonalvezetésű, és funkciója kettős: egyrészt csökkenti a penge súlyát anélkül, hogy jelentősen gyengítené annak szerkezetét, másrészt esztétikai értékkel is bír. A *hi* és más, hasonló vésett formák alkalmazása azonban a *Heian*-korszakban még viszonylag ritkának számított; elterjedtebbé csak a későbbi korokban vált, különösen a *Kamakura*-időszaktól kezdődően.

Kissaki (切先) – A penge hegye

A *kissaki* (切先) a japán kard hegyének megnevezése, amely a penge formájának és funkciójának egyik fontos meghatározó eleme. A *Heian*-korszak kardjaira jellemzően a *ko-kissaki* (小切先), vagyis a kis méretű pengehegy volt jellemző, amely visszafogott, arányos megjelenést kölcsönzött a kardnak.

A *boshi* (帽子) kifejezés arra a mintázatra utal, amelyet a *hamon* (az edzett élvonal) követ a *kissaki* körül. A korszakban gyakori volt a *komaru* (小丸) típusú *boshi*, amely kis, lekerekített ívben záródik, finom visszahajlással.

Ez a forma harmonizál a *ko-kissaki* diszkrét megjelenésével, és tovább erősíti a *Heian*-kardokra jellemző elegáns, letisztult vizuális összhatást.



A Heian-korszak jelentősebb kardkovács-iskolái és mesterei:

A *Heian*-korszakban több régióban is kialakultak a japán kardkészítés későbbi fejlődését megalapozó kovácsdinasztiák és iskolák. Ezek az iskolák földrajzi elhelyezkedésük szerint különböző stílusjegyeket alakítottak ki, de közös jellemzőjük volt a technikai kifinomultság, a harmonikus formavilág, valamint az esztétikai érzékenység.

Yamashiro iskola (山城伝)

A Kiotó környékén működő *Yamashiro-den* volt a korszak egyik legmeghatározóbb iskolája. Elegáns és kecses stílusa a *Heian*-kor esztétikai értékeit tükrözte vissza. A legismertebb mesterei közé tartoztak:

- *Sanjō Munechika* (三条宗近)
- *Sanjō Yoshiie* (三条吉家)
- *Gojō Kanenaga* (五条兼長)
- *Gojō Kuninaga* (五条国永)

Yamato iskola (大和伝)

A *Yamato-den* is a *Heian*-korban kezdte meg tevékenységét, főként templomi fegyverkovács műhelyekhez kötődően. A legismertebb képviselője:

- *Senju'in* (千手院)

Bizen iskola (備前伝)

A későbbi korokban a legtermékenyebbnek számító *Bizen-den* gyökerei szintén a *Heian*-korszakba nyúlnak vissza. A korai mesterek a következők voltak:

- *Bizen Tomonari* (備前友成)
- *Bizen Masatsune* (備前正恒)
- *Bizen Kanehira* (備前包平)
- *Hōki* iskola (伯耆伝)

A mai *Tottori* prefektúra területén tevékenykedő iskola szintén jelentős szerepet játszott a korai kardkészítésben. Kiemelkedő mesterei:

- *Yasutsuna* (安綱)
- *Sanemori* (真守)

Buzen iskola (豊前伝)

A Kyūshū északi részén működő iskola kevésbé ismert, de szintén fontos láncszeme a korai kardkészítésnek. Neves mesterei:

- *Chōen* (長円)
- *Shinsoku* (神息)

Satsuma iskola (薩摩伝)

A legdélebbi nagyobb kardkovács-központ *Satsuma* tartományban alakult ki, ahol az alábbi dinasztia tűnt ki:

- *Naminohira* (波平)



A fordítás az alábbi cikk felhasználásával történt: <https://studyingjapanesewords.com/2017/09/02/6-heian-period-swords/>

2. rész.

A Heian-kor kardkovács iskolái – A Den rendszer

A *Heian*-korszakban számos jelentős kardkovács-iskola működött, amelyek mind technikai, mind esztétikai szempontból meghatározták a kor fegyverkovácsolásának irányvonalait. A japán szakirodalomban ezek az iskolák hagyományosan a *den* (伝) kifejezéssel illethetők, amely szó szerint „hagyományt” vagy „iskolát” jelent. A következő fejezetekben ennek megfelelően a *den* kifejezést fogjuk használni az egyes iskolák megnevezésére.

A korszak három legjelentősebb iskolája:

Yamashiro-den (山城伝) – Kiotó és környéke

Yamato-den (大和伝) – A mai Nara prefektúra térsége

Bizen-den (備前伝) – A későbbi kardkészítés egyik legfontosabb központja

E három fő *den* mellett más aktív műhelyek és helyi hagyományok is jelen voltak a korszakban, amelyek bár kisebb hatókörrel bírtak, mégis fontos szerepet játszottak a japán kard fejlődésének korai szakaszában. Ezek közé tartozik:

- ***Hōki-no-Kuni*** (伯耆国) – A mai *Tottori* prefektúra területén működő kovácsműhelyek
- ***Ōu Kaji*** (奥羽鍛冶) – Az északi régiókat (a mai *Tōhoku* térséget) képviselő kardkovácsok összefoglaló neve

E különböző *den*-ek és helyi műhelyek együttese alkotta a *Heian*-kor kardművészetének alapját, amelyből a későbbi századokban kibontakozott a japán kardkultúra teljes gazdagsága.

Yamashiro Den (山城伝)

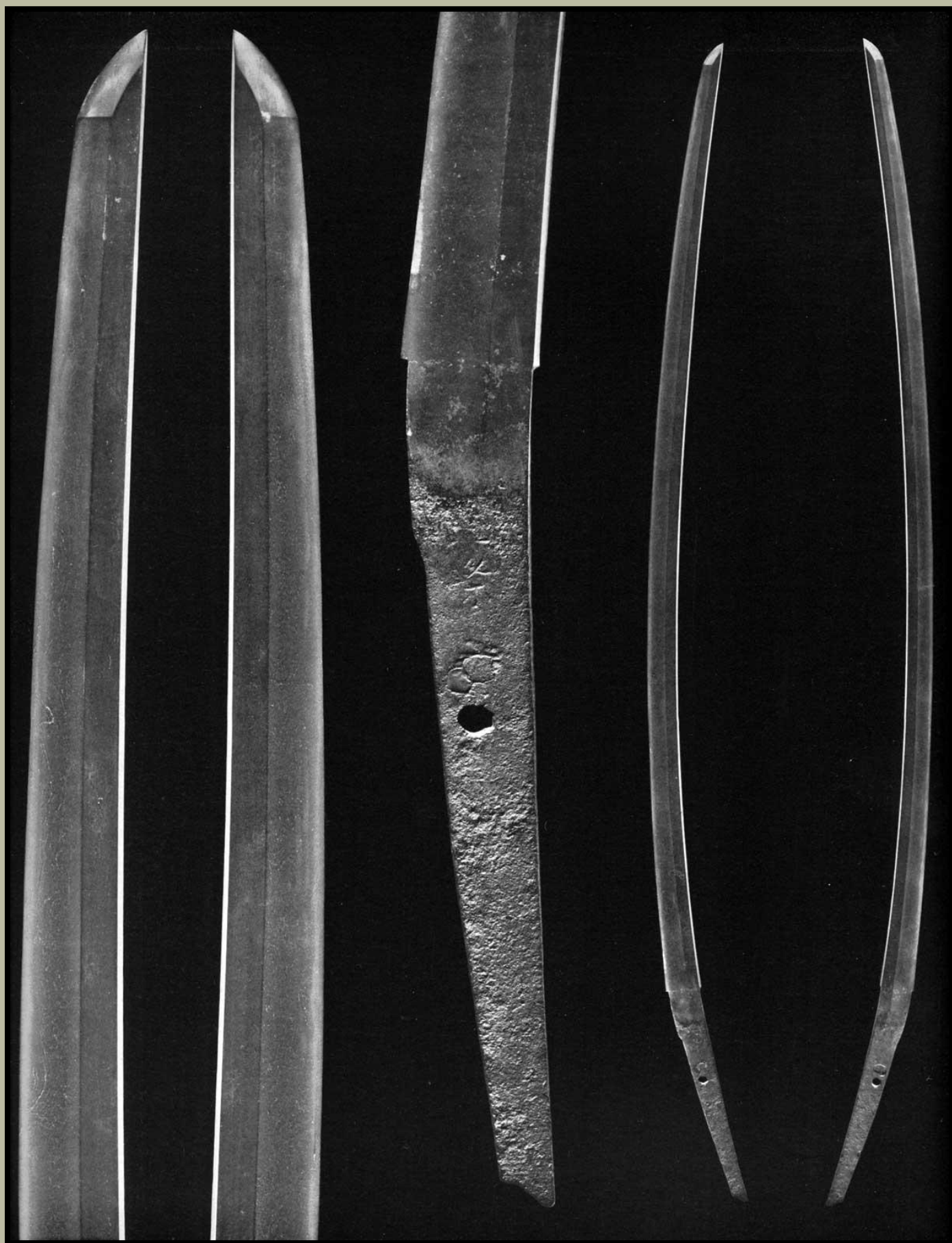
A Heian-korszak egyik legjelentősebb kardkovácsa, *Sanjō Munechika* (三条宗近), a *Yamashiro-den* képviselőjeként alkotta meg Japán egyik legismertebb és legnagyobb becsben tartott kardját, a *Mikazuki Munechika*-t (三日月宗近). A kard neve – *mikazuki*, azaz „félhold” – arra a jellegzetes mintázatra utal, amely a penge *hamon*-jának közelében jelenik meg: a *nie* területein feltűnő, félhold alakú *uchinoke* mintázat emlékeztet a növekvő hold ívére.



A Mikazuki Munechika (三日月宗近)

A *Mikazuki Munechika* kivételes esztétikai és technikai jegyeket hordoz. A penge kecses arányú és karcsú felépítésű, jellemző rá a *koshi-zori* (腰反り), azaz a markolat közelében jelentkező mély hajlat. Emellett *funbari*-val (踏み張り) – azaz A-vonalú, lefelé szélesedő formával – és kis méretű *ko-kissaki*-val (小切先) is rendelkezik, amelyek együttesen a Heian-kor stíluseszményeit tükrözik. A penge felületén finom *itame-hada* (faszemcsés mintázat) figyelhető meg, amelyhez egyenes *suguha* típusú hamon társul, helyenként kismértékű szabálytalanságokkal. A *nie* finom kristályosodása különösen gazdag struktúrát eredményez, s olykor megjelenik a ritkább *nijū-ha* (二重刃) is – vagyis egy kettős hamon, amely tovább növeli a penge esztétikai és technikai értékét.

Sanjō Munechika a Kiotóban található *Sanjō* (三条) városrészben élt és dolgozott. Munkássága nemcsak a saját korában volt kiemelkedő, hanem későbbi generációkon keresztül is tovább élt. Fiai és unokái – *Sanjō Yoshiie* (三条吉家), *Gojō Kanenaga* (五条兼永), és *Gojō Kuninaga* (五条国永) – folytatták a mesterséget és örökítették tovább a *Yamashiro-den* stílusát. A *Gojō* (五条) név szintén egy kiotói városrészre utal, amely e kardkovácsok működésének központjaként szolgált.



Mikaduki Munechika 三日月宗近

Houki -no-Kuni (伯耆の国)

A *Hōki-no-Kuni* (伯耆国), a mai *Tottori* prefektúra területén helyezkedett el, és már a *Heian*-korszak idején ismert volt kiváló minőségű vasércéről, amely elsőrangú alapanyagot biztosított a kardkovács mesterek számára.

A régió egyik legismertebb mestere *Hōki no Yasutsuna* (伯耆の安綱) volt, akinek nevéhez fűződik Japán egyik leghíresebb kardja, a *Dōjigiri Yasutsuna* (童子切安綱).

Ez a legendás penge a *Tenka Goken* (天下五剣), vagyis „Az öt legnagyobb kard az ég alatt” elnevezésű csoport egyik tagja. E különleges rangra emelt kardokat Japán történelmében nemcsak kivételes kidolgozásuk, hanem mitológiai és szimbolikus jelentőségük is kiemelkedővé teszi. A *Dōjigiri Yasutsuna* története szerint ezt a kardot használta *Minamoto no Yorimitsu* (*Raikō*) a rettegett démon, *Shuten Dōji* legyőzésére – Innen ered a kard elnevezése: *Dōjigiri* – azaz „a démoni *Dōji* levágója” –, amely a legenda szerint arra utal, hogy ezzel a karddal győzték le a rettegett *Shuten Dōji*-t.

A *Dōjigiri Yasutsuna* (童子切安綱) szó szerinti jelentése:

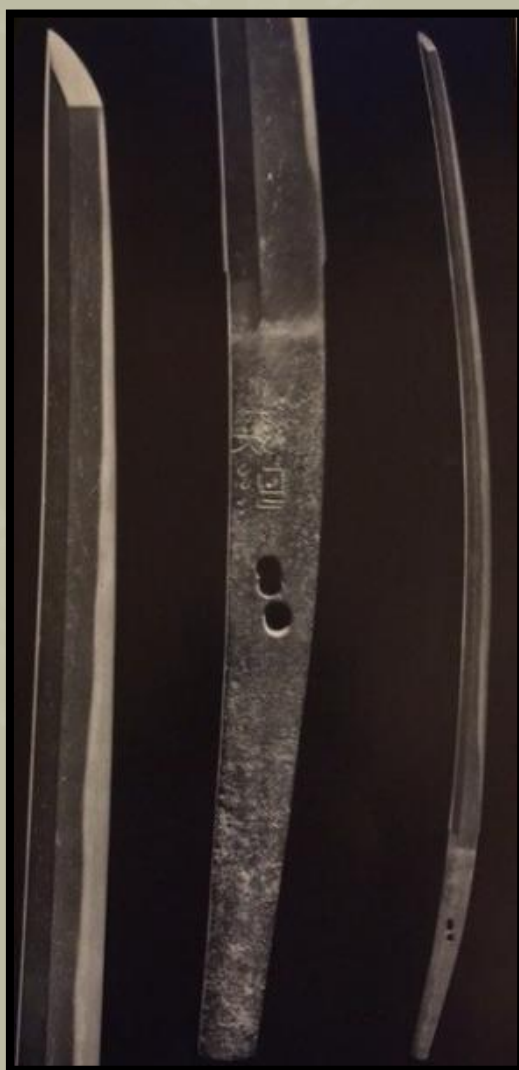
- **Dōji** (童子): „gyermek”, de a japán legendákban gyermekalakú démonokra (pl. *Shuten Dōji*) is utalhat.
- **Giri** (切): „vágás”, „metszés”, „levágni”
- **Yasutsuna** (安綱): a kardkészítő mester neve (*Hōki no Yasutsuna*)



A legenda szerint ezzel a karddal győzte le *Minamoto no Yorimitsu* a rettegett démonvezért.

A Dōjigiri Yasutsuna technikai és esztétikai jellemzői az alábbiak:

- Kecses, harmonikus formavilág.
- Kis méretű *ko-kissaki* (小切先).
- Finom, keskeny *hamon*, gyakran *suguha* (egyenes vonalvezetésű), kis *chōji* (szegfű) mintázatokkal kiegészítve.
- Durva, erőteljes *nie* kristályosodás a *hamon* mentén.
- Jellegzetes, nagy szemcséjű *itame-hada* (faszemcsés acélszerkezet), helyenként *masame*-val (egyenes szálú mintázat) keveredve.
- A *hamon* környezetében gyakoriak az *inazuma* (villámszerű) és *kinsuji* (aranszállhoz hasonló) minták.
- A *boshi* (a *hamon* kiterjedése a penge hegyén) típusa általában *yakizume*, amelyet *kaen* (láng alakú) végződés jellemez, finom visszahajlással.



伯耆の安綱 (*Hoki no Yasutsuna*)

Bizen Den (備前伝)

Bizen tartománya – amely a mai *Okayama* prefektúrának felel meg – már a *Heian*-korszak óta híres volt a kiváló minőségű vas előállításáról, valamint a kardkészítés hagyományáról. A régióban működő kovácmesterek évszázadokon keresztül jelentős hatással voltak a japán kardművesség alakulására.

A *Heian*-korban az itt tevékenykedő kardkovácsokat a szakirodalom *Ko-Bizen* csoportként (古備前) említi. Ez a megnevezés „rég *Bizen*” mestereire utal, akik a későbbi *Bizen* iskolák előfutárainak tekinthetők.

A Ko-Bizen csoport legismertebb kardkovácsai:

- *Bizen Tomonari* (備前友成)
- *Bizen Masatsune* (備前正恒)
- *Bizen Kanehira* (備前包平)

A Ko-Bizen kardok technikai és esztétikai jellemzői:

- Kecses, karcsú pengeforma.
- Kis méretű *ko-kissaki* (小切先).
- Keskeny, gyakran *ko-chōji* (小丁子, „kis szegfű”) mintázatú *hamon* (刃文).
- A *hamon* mentén gyakori az *inazuma* (稲妻, „villám”) és *kin-suji* (金筋, „aranyzál”) megjelenése.
- A penge felülete (*jigane*) finom, apró *itame-hada* (板目肌, „faszemcsés mintázatot”) mutat.



Bizen Kanehira (備前包平)

Idézet a szerzőtől:

„Egy alkalommal egy *Ko-Bizen Sanetsune* (真恒) által készített pengét láttam *Mori Sensei* házában. Ez a látogatás épp egy *Kantei-tō* napon történt, amikor a kardok vizuális megítélését gyakoroltuk. Azon a napon *dōzen* minősítést kaptam (teljesen helyes meghatározást adtam a kard eredetéről). A *Honami Kōson* által írt könyvet használtuk tankönyvként, és minden alkalommal, amikor *Mori Sensei* házában egy kardot tanulmányoztunk, feljegyeztem a dátumot és a kovács nevét ebbe a könyvbe – pontosan oda, ahol a szerző magyarázatai szerepelnek. Ez az eset 1970. november 22-én történt.

A penge karcsú testvonalú volt, kis *kissaki*-val (小切先), azaz *Ko-Bizen-komaru* típusú hegygel. A *kissaki* formája *kamasu* (カマス), ami azt jelenti, hogy szinte teljesen hiányzik a *fukura* (az ívelt lekerekítés a hegy alsó vonalán). A *hamon* egyenes, azaz *suguha* volt.

Visszatekintve lenyűgöző, hogy egy ilyen híres pengét láthattunk és elemezhattünk az oktatási anyagunk részeként. Bár manapság könnyen elfelejtek dolgokat, minden egyes kardra tisztán emlékszem, amelyet abban az időben láttam.”

Kantei-kai – Kardismereti találkozó

A *Kantei-kai* olyan rendezvény, amelynek célja a japán kardok alapos tanulmányozása és azonosítása. Ilyenkor több pengét is kiállítanak, azonban a *nakago* (a markolatba rejtett túske) részét eltakarják, mivel azon található a kardkovács aláírása (*mei*). A résztvevőknek az alak, stílusjegyek és technikai részletek alapján kell meghatározniuk a penge eredetét, majd válaszaikat egy űrlapon átadják a bírónak.

Az értékelés különböző fokozatok alapján történik:

- **Atari** (当たり) – Ha a válasz pontosan megfelel a kovács nevének, akkor *Atari* minősítést kap a résztvevő. Ez a legmagasabb fokozat.
- **Dōzen** (同然) – A második legmagasabb szint. A válasz ugyan nem pontos név, de a megfelelő *den*-ből (iskolából vagy stílusirányzatból) származó kardra utal, és a család vagy klán is egyezik. A *Dōzen* rendkívül jó válasznak számít, és azt jelzi, hogy a résztvevő jól ismeri az adott iskolát.
- **Kaido Yoshi** (街道良し) – A válasz ugyanazon stílusvonalba esik, de nem az adott család vagy közvetlen leszármazási vonal kardjára utal. A stílusbeli felismerés itt is érvényes.

- **Hazure** (外れ) – Hibás válasz, amely nem egyezik sem a készítővel, sem az iskolával.
- **Jidai Yoshi** (時代良し) – Egyes *Kantei-kai* rendezvényeken ezt a külön fokozatot is használják. Azt jelenti, hogy az adott korszakot (*jidai*) helyesen ismerte fel a résztvevő, még ha a készítő vagy az iskola nem is volt pontos.

Miután minden válasz beérkezett és értékelésre került, a bíró felfedi a kardok valódi eredetét, és részletesen elmagyarázza azok jellemzőit, valamint a helyes válaszhoz vezető érveket. A *Kantei-kai* így nemcsak verseny, hanem tanulási lehetőség is a kardok mélyebb megértéséhez.